

Schooleigen PROTOCOL VAN *Attendiz*

Fysiek beperkend handelen en/of
vrijheidsbeperkende maatregelen binnen
het onderwijs

Voorgenomen besluit CMT	:	6-12-2023
Instemming GMR	:	-
Publicatiedatum	:	11-12-2023
Evaluatie	:	2026-2027

Protocol Fysiek beperkend handelen en vrijheidsbeperkende maatregelen

Naam school: Meander

Inleiding

In het Schoolveiligheidsbeleid van Attendiz besteden we aandacht aan het feit dat ondanks het geheel aan preventieve maatregelen, het soms noodzakelijk kan zijn om te handelen in geval van gevaarlijke (nood)situaties. In de praktijk kunnen zich situaties voordoen waarin fysiek beperkend handelen noodzakelijk is, omdat er een onveilige situatie ontstaat voor de leerling zelf, medeleerlingen, personeelsleden en / of bezoekers. Het is belangrijk te realiseren dat er vooraf geen kant en klaar advies of plan kan worden opgesteld over hoe te handelen in alle situaties. Iedere situatie is anders, ieder kind is anders en iedere keer maakt een professional op basis van opgedane kennis en ervaring een professionele afweging hoe te handelen in deze specifieke situaties.

In ons handelen baseren we ons op de Richtlijn Fysiek beperkend handelen en / of vrijheidsbeperkende maatregelen binnen het onderwijs, zoals dat door School & Veiligheid, het Nederlands Jeugdinstituut en het Gespecialiseerd Onderwijs (GO) is vastgesteld.

In dit schooleigen protocol leggen we uit welke voorwaarden, regels en afspraken we hebben rondom fysiek beperkend handelen.

De volgende uitgangspunten zijn leidraad:

- Vrijheidsbeperking (en onvrijwillige zorg)

Het uitgangspunt is om geen of zo weinig als mogelijk vrijheidsbeperking (of onvrijwillige zorg) toe te passen. Subsidiariteit, proportionaliteit en effectiviteit van de genomen maatregelen moeten in acht worden genomen. Subsidiariteit betekent dat de gekozen maatregel noodzakelijk en het minst ingrijpend is. Proportionaliteit houdt in dat de maatregel niet zwaarder is dan strikt noodzakelijk en past bij de ernst van de situatie. Effectiviteit betreft de verwachting dat de gekozen maatregel effectief is.

- Evalueren van vrijheidsbeperking (en onvrijwillige zorg)

De genomen maatregelen moeten worden geëvalueerd na afloop of gedurende de maatregel indien deze langdurig van aard is. Aan de hand van de evaluatie wordt bepaald of de maatregel moet worden bijgesteld. Per evaluatiemoment wordt bepaald wie er bij aanwezig moeten zijn.

In de hierna volgende tien paragrafen verantwoorden we ons als Meander over de wijze waarop wij invulling geven aan fysiek beperkend handelen en / of vrijheidsbeperkende maatregelen passend bij onze doelgroep.

Onderwijsvoorziening de Meander is een samenwerking tussen DTZC en Attendiz. De Meander is een school voor leerlingen van 6 tot 18 jaar met gedragsproblematieken die een zeer intensieve ondersteuning en begeleiding behoeven. Als school stellen we zo hoog mogelijke doelen en vinden een goed evenwicht in kunnen en aankunnen. Dit doen we door de balans tussen inspanning en ontspanning te vinden en te onderhouden, het zogenaamde “meanderen”. In dit meanderen levert de schoolomgeving een belangrijke bijdrage. Met expertise van zorg en vanuit onderwijs creëren we een goede mix om zo leerlingen de beste hulp te bieden voor het onderwijsleerproces.

Dit protocol geldt voor alle medewerkers binnen de Meander (Attendiz en DTZC) waarbij wettelijke kaders en landelijke richtlijnen leidend zijn.

De Meander doet alles wat nodig is om de leerlingen een veilige omgeving te bieden. We werken preventief vanuit de methodieken PEP, ABC en GIP (zie afsprakenkaart PEP, afsprakenkaart ABC en afsprakenkaart GIP). Ons preventief handelen en het voeren van een actief veiligheid zijn altijd het uitgangspunt. In onze praktijk kunnen zich situaties voordoen waarbij er een onveilige situatie kan ontstaan voor de leerling zelf, medeleerlingen of personeelsleden. In dit protocol leggen we de afspraken vast waarmee we eenduidig handelen. Het protocol helpt onze medewerkers om in een onveilige situatie een professionele afweging te kunnen maken passend binnen de wettelijke kaders en conform landelijke richtlijnen. Hiermee borgen we te allen tijde de veiligheid van onze leerlingen en medewerkers.

1. Communicatie met onze interne samenwerkingspartner

Alle medewerkers op de Meander (van DTZC en Attendiz) zijn bekend met het protocol ‘Fysiek en beperkend handelen en vrijheidsbeperkende maatregelen’. Aan het begin van het schooljaar wordt op elke terugkomdag dit protocol besproken. Gedurende het schooljaar wordt dit met eigen klassenpersoneel herhaald en op de studiedagen komt dit schoolbreed aan de orde; wat is een passende maatregel, hoe werken we zo goed mogelijk samen, hoe kunnen we agressie zo goed mogelijk voorkomen en hoe handelen we als dat toch niet lukt? We werken vanuit een gemeenschappelijke visie waarbij het waarborgen van veiligheid altijd centraal staat.

Voor nieuwe medewerkers van Attendiz, DTZC of eventuele andere organisaties zit dit protocol standaard bij de documentatie die iedere medewerker krijgt bij start op de Meander. In onze samenwerkingsovereenkomst hebben we beschreven hoe onze evaluatiecyclus eruit ziet en hoe wij blijvend leren.

2. Definitie van gedrag en maatregel

Sommige van onze leerlingen kunnen vanuit hun ontwikkelingsleeftijd en gedragsproblematiek waarbij zeer intensieve ondersteuning nodig is, onacceptabel grensoverschrijdend gedrag vertonen. Hiermee bedoelen wij gedrag waarbij de veiligheid van de leerling zelf en/of anderen op dat moment niet meer gewaarborgd kan worden.

Leerkrachten kunnen door positieve wijze van benadering en lesgeven incidenten in veel gevallen voor zijn. In incidentele gevallen lukt het niet om middels deze preventieve interventies het grensoverschrijdende gedrag te voorkomen.

Op de Meander werken we aan een veilig pedagogisch klimaat door inzet van de methode PEP (zie afsprakenkaart PEP). Om het gedrag van onze leerlingen goed te kunnen duiden en daarmee te reguleren werken we volgens de ABC methode. De ABC methode werkt met een piramide; de mate van agressie wordt beschreven aan de hand van fases die een bepaalde kleur hebben. We hebben onze leerlingen goed in beeld, leggen dit vast in het OPP en het GIP én weten welk gedrag bij welke fase hoort.

Fysiek ingrijpen is een uiterst middel en passen we alleen toe in noodsituaties

Als de spanning oploopt bij een leerling zetten we interventies in om de spanning te verminderen. Deze interventies staan beschreven in het GIP van de leerlingen en zijn dus toegespitst op de ondersteuningsbehoefte van de individuele leerling. Zo proberen we fysiek ingrijpen uit te stellen of te voorkomen. Mocht die gedragsregulatie niet gelukt zijn en raakt een leerling in de hoogste alertheidsfase kan er sprake zijn van een onveilige situatie. In een uiterst geval kan dit leiden tot een noodsituatie waarbij fysiek beperkend handelen wordt ingezet.

Stappenplan fysiek beperkend handelen

Een onveilige situatie is een situatie waarbij de betrokken leerling of de overige leerlingen of het personeel in gevaar is. In dat geval zullen we fysiek handelen inzetten om één leerling uit de situatie te halen. Hierbij is het GIP van de leerling altijd leidend.

Wanneer fysiek ingrijpen noodzakelijk is, omdat er sprake is van een noodsituatie, is afgesproken dat we dat altijd met 2 personen doen. Dat heeft meerdere redenen:

- Een tweede personeelslid kan de-escalerend werken
- Personeelsleden kunnen van elkaar zien of de emotionele betrokkenheid niet te groot wordt
- Met twee personeelsleden is de kans dat letsel wordt aangebracht minder groot.

We pakken de leerling onder de oksel, aan beide kanten 1 personeelslid en lopen met stevige pas naar de vooraf afgesproken ruimte. Doordat we met 2 personeelsleden zijn kunnen we bij elkaar checken in welke alertheidsfase wij zitten en of wisseling van begeleiding nodig is. De leden van de CVB vormen een achterwacht en worden in deze situatie geroepen om òf bij de klas te blijven òf om te ondersteunen bij de verwijdering van de betrokken leerling. Het uit de situatie verwijderen en het vasthouden zijn beide vrijheidsbeperkende maatregelen waarbij de ingreep altijd erop gericht is om de veilige situatie te herstellen. Hiervan maken wij melding in ons leerlingvolgsysteem en in SWIS.

De noodtelefoon kan ingezet worden om hulp van CvB of achterwacht of andere klas in te schakelen. De noodtelefoon is altijd bemand zodat iemand kan bijspringen. Mocht dit niet het geval zijn dan is “rood” roepen ook afgesproken.

De afhandeling van het conflict is erg belangrijk.

De leerling zelf, maar ook de leerlingen die bij het conflict betrokken raken, moeten weten dat fysiek ingrijpen nooit “normaal” is.

Een personeelslid moet vanuit een professionele houding kunnen handelen.

Fysiek ingrijpen kan alleen als de leerkracht emotioneel niet te zeer bij het conflict betrokken is of dreigt te raken. Als hij/zij dit niet kan, dan zal een ander personeelslid ingeschakeld worden. Dit moet tijdig gebeuren, het kan fysiek ingrijpen voorkomen. Bij fysiek ingrijpen worden altijd dezelfde grepen (volgens ABC methodiek) gebruikt. Dit is beschreven in het GIP van de betreffende leerling en bekend bij het personeel.

Fysiek ingrijpen gebeurt proportioneel en stopt zodra de onveilige situatie is opgeheven.

Tijdens en na een fysieke ingreep blijft herstellen van contact belangrijk. Personeelsleden zullen duidelijk aangeven wat er verwacht wordt van de leerling en wanneer de fysieke ingreep niet meer nodig is. Het is belangrijk om te blijven praten met de leerling. Dit is belangrijk om contact met de leerling te blijven houden en belangrijk als hulpmiddel om zelf rustig te blijven.

3. Communicatie met ouders (en leerlingen)

Het is van groot belang dat ouders (en leerlingen) al bij het eerste gesprek met de school geïnformeerd worden over de geldende afspraken rondom het waarborgen van de veiligheid van de leerling en/of diens omgeving. Zo weten ouders hoe er wordt omgegaan met agressief gedrag van kinderen, welke methoden voor de-escalatie worden gebruikt en wanneer welke maatregelen worden genomen. Daarnaast krijgen ouders uitleg over de wijze waarop zij in geval van betrokkenheid van hun kind worden geïnformeerd. Deze informatie maakt tevens deel uit van de schoolgids.

Als er bij een leerling sprake is geweest van fysiek en/of vrijheidsbeperkend handelen of wanneer de veiligheid van een leerling in het geding is geweest nemen wij altijd contact op met ouders. Het informeren gaat of in een persoonlijk gesprek bijvoorbeeld of via de telefoon (nooit via een Parro-bericht of per mail).

In het GIP (gedragsinterventieplan) beschrijven we in hoe we onveilig gedrag en fysiek ingrijpen bij een leerling kunnen voorkomen en hoe we hier mee omgaan. Dit bespreken we altijd met de ouders en we vragen ouders voor een akkoord door het plan te ondertekenen.

4. Proportionaliteit en subsidiariteit

Alle professionals werkzaam bij de Meander zijn bekend met de wijze waarop zij fysiek- en of vrijheidsbeperkend mogen handelen. Dit betekent dat zij tot in detail bekend zijn met de afspraken in het veiligheidsplan, GIP, OPP en dit protocol en getraind zijn en blijven met betrekking tot fysiek handelen. Zij kunnen hun handelen achteraf verantwoorden.

Indien een fysiek- en of vrijheidsbeperkende handeling wordt uitgevoerd, dan gelden hierbij de volgende uitgangspunten:

- a. De handeling is noodzakelijk en het minst ingrijpend
- b. De handeling is niet zwaarder dan strikt noodzakelijk en past bij de ernst van de situatie
- c. Het is de verwachting dat de gekozen handeling effectief is
- d. De professional maakt aan de leerling (naar vermogen) duidelijk wat de reden is voor het fysiek- en of vrijheidsbeperkend handelen en maakt duidelijk wat de duur ervan is
- e. De professional legt, indien nodig, uit aan andere leerlingen waarom de handeling is uitgevoerd.

5. Taakverdeling

Het bevoegd gezag van de school is verantwoordelijk, ook voor het handelen van het personeel dat zij toelaat in de klas.

Binnen de Meander zijn alle personen zowel Attendiz als DTZC medewerkers bevoegd om fysiek beperkend te handelen waarbij voor alle medewerkers dit protocol leidend is. De maatregelen waarover gesproken wordt zijn vermeld in het GIP van de leerlingen dat altijd opgesteld en geëvalueerd wordt onder leiding van de gedragswetenschapper van de Meander.

Binnen de Meander is afgesproken dat er elke dag een lid van de CvB aanwezig is om in geval van een incident meteen in actie te kunnen komen conform protocol.

Het CvB-lid levert meteen de nazorg en gaat na schooltijd in gesprek met de betrokkenen over het incident.

Mochten de CvB-leden alle drie afwezig zijn dan is er een achterwacht geregeld die mandaat heeft van de CvB om namens hen die dag te handelen.

In geval van een zeer ernstig incident waarbij terugkeer naar de klas die dag niet mogelijk is moet altijd overlegd worden met de CvB en indien niet aanwezig met de directeur van OCR/Meander. In geval van een schorsing geldt het protocol schorsen en verwijderen waarbij de adjunct-directeur altijd eerst in overleg met de directeur OCR/Meander.

6. Melding en verantwoording

Er vindt altijd een melding en verantwoording plaats. Dit gebeurt in het leerlingvolgsysteem, in het bijzonder SWISS incidentenregistratie. De directeur krijgt hiervan standaard een melding.

De CVB heeft op cyclisch op de agenda staan om meldingen die gedaan zijn in SWISS te bekijken en te analyseren. Vanuit die analyse kunnen patronen ontdekt worden. Mocht dat het geval zijn dan zal de CVB contact opnemen met de verantwoordelijke leerkracht om te horen of er wellicht een hulpvraag ligt in de omgang met deze leerling. Samen wordt de hulpvraag opgepakt.

7. Evaluatie

We blijven voortdurend in gesprek als professionals, team en als samenwerkende organisaties door praktijksituatie te evalueren volgens onze PDSA- cyclus. Tijdens de 'Study'

worden leerervaringen gebruikt als input voor nieuwe trainingen en aanpassingen in het schoolveiligheidsbeleid.

Als een professional in de praktijk fysiek- en/of vrijheidsbeperkend heeft gehandeld, moet deze praktijksituatie altijd met betrokkenen worden geëvalueerd. Doordat een professional verantwoording aflegt over de uitgevoerde handeling of maatregel, feedback krijgt op het handelen en hierover in gesprek gaat, leren alle betrokken van de situatie. Het gaat hierbij over o.a. de oorzaak, het gevolg, mogelijke gedragsalternatieven, het effect van de handeling en voorkoming van herhaling van het gedrag.

Met de betrokken leerling(en) worden altijd, passend bij de ontwikkelingsleeftijd van de leerling(en), incidenten nabesproken. Het eigen GIP vormt het uitgangspunt en wordt eventueel bijgesteld (zie afsprakenkaart GIP). Hetzelfde geldt voor de ouders van de betrokken leerling(en); zij worden gebeld door een collega die bij het incident betrokken was. Het gespreksverslag wordt vastgelegd in Parnassys en het incident in Swiss.

8. Nazorg

Een incident dat leidt tot fysiek optreden kan ingrijpend zijn voor alle betrokkenen. Het is van belang voldoende aandacht te hebben voor ondersteuning van alle betrokkenen (leerlingen, ouders en professionals).

Tijdens de nazorg is er aandacht voor het terug kijken op het incident en het herstellen van contact/ relatie.

Ook medeleerlingen die het incident hebben gezien worden in de nazorg meegenomen. Het wordt altijd gemeld aan ouders en eventueel de volgende dag op teruggekomen.

Het CvB-lid dat betrokken is checkt bij de medewerkers of de nazorg die is geleverd voldoende was.

9. Klachten

Ondanks onze duidelijke afspraken over communicatie met ouders en leerling, proportionaliteit en subsidiariteit, taakverdeling, verantwoording en nazorg, is het mogelijk dat er een klacht wordt ingediend. Hierbij treedt de klachtenregeling van Attendiz in werking.

10. Professionalisering

Om veilig fysiek in te grijpen, is het noodzakelijk dat professionals deskundig zijn. Een goed veiligheidsbeleid voorziet in het op maat toespitsen van trainingen hierin. De Attendiz Academie voorziet in facultatieve trainingen voor individuele (nieuwe) medewerkers, passend bij het Attendiz Veiligheidsbeleid.

Binnen de Meander zorgen wij ervoor dat onze medewerkers zich handelingsbekwaam voelen in het omgaan met onze doelgroep door verplichte professionalisering in het bieden van een veilig pedagogisch klimaat (PEP) het voorkomen van escalaties (ABC methodiek) en het fysiek beperkend handelen (agressie regulatie training). Op individueel niveau is hier aandacht voor in de gesprekkencyclus.

Binnen de Meander werken wij met het Positief Educatief Programma (PEP).

Kinderen die op de Meander komen hebben de lol in het leren verloren. Het doel, zoals omschreven in onze visie en missie, is om de leerlingen weer tot leren te krijgen. De positieve psychologie helpt ons daarbij. Wat is PEP? De letters staan voor Positief Educatief Programma en de belangrijke kenmerken zijn dat 'Welbevinden en betrokkenheid' centraal

staan. Het is een voedingsbodem, grondhouding, een hele school benadering waarbij uitgegaan wordt van Waarden en leefregels.

PEP is een programma ontwikkeld door de Universiteit Twente en daarom ook wetenschappelijk gefundeerd. De onderzoeken laten zien dat wanneer leerlingen zich goed voelen en betrokken zijn bij de lesstof, dat de leerresultaten dan ook stijgen en het probleemgedrag vermindert. Op deze manier ontstaat er een positieve spiraal!

De vier overkoepelende waarden van De Meander zijn;

- Onvoorwaardelijk
- Kijken naar mogelijkheden
- Veiligheid bieden
- Plezier

Als school besteden we jaarlijks aandacht aan het voorkomen van escalaties. Alle personeelsleden hebben de ABC-training gevolgd, of gaan deze zo spoedig mogelijk na start op de Meander volgen. Deze methodiek is ontwikkeld binnen de kinder- en jeugdpsychiatrie en geeft een brede basis om als leerkracht c.q. onderwijsassistent aan te kunnen sluiten bij de leerling en zijn systeem. Het is gericht op erkenning van spanning of boosheid, verantwoordelijkheid bij de juiste persoon leggen en het vraagt om een proactieve aanpak. De ABC-methodiek is een dynamisch geheel, dat constant getoetst wordt en in ontwikkeling blijft.

Alle personeelsleden van de Meander krijgen een agressieregulatietraining, waarbij aandacht wordt besteed aan het herkennen, voorkomen en begeleiden van alle vormen van agressie en geweld. Deze training is erop gericht om fysiek ingrijpen te voorkomen of zo lang mogelijk uit te stellen. Daarnaast is er in de training aandacht voor proportioneel fysiek ingrijpen in voorkomende gevallen. Deze training wordt gegeven door Harry Pot; trainer agressieregulatie (signaaltraining ABC) bij De Twentse Zorgcentra. Structureel komt hij langs om aan het team de grepen uit te leggen, de do en don'ts en achterliggende theorieën en vervolgens gaan we onder leiding van hem de grepen oefenen. Tussentijds wordt binnen de klas het vervolg eraan gegeven door dit geregeld samen te oefenen.

Aangepast dd april 2024 n.a.v. teamtraining en herhaling met Harry Pot.

Inleiding:

Agressie, wanneer grijp je in?

Gedraginterventieplan kan ingrijpen voorkomen; gedrag wordt beschreven en de interventies zijn vastgelegd in het schema. In de meeste gevallen kun je op die manier voorkomen dat je fysiek moet ingrijpen maar soms moet het dan toch!

In het proces van ingrijpen kun je 3 fases onderscheiden:

- De voorbereidende fase
- De actiefase
- De evaluatiefase

Voorbereidende fase:

- Aangeven aan collega's dat actie nodig is door noodtelefoon of commando: **ROOD**
- Hulp halen: zorg ervoor dat je minimaal met zijn 2en bent!
- Zorg dat de andere leerlingen veilig zijn en rust ervaren
- Overleggen wat te doen; waar wil je naar toe?
- Inschatten van de situatie, daarbij staat de veiligheid van iedereen (dus ook jezelf) voorop.
- Wat wil je bereiken met de situatie?
- De begeleider bepaalt wie de leiding heeft; wie praat met de leerling en wie geeft de commando's.
- Zo nodig sieraden af
- Herhaal commando's:
- Nu dit is het moment van vasthouden
- Vast dit is het moment dat je goede grip hebt
- Draai dit is het moment dat je besluit de leerling achterwaarts te laten gaan
- Rug dit is het moment dat je besluit de armen op de rug vast te houden

Actiefase:

- *Degene die leidt* praat op een rustige duidelijke manier.
- Hou contact met elkaar en met de leerling
- Wees voorspelbaar: zeg wat je doet en doe wat je zegt!
- Denk aan je eigen veiligheid
- Bij de actie duidelijke commando's geven
- Tegelijk handelen en controleren of je goed vast hebt
- Vertel wat je verwacht van de leerling
- Handel volgens het GIP

Evaluatiefase:

- Geef de leerling vertrouwen dat het weer oké is en pak het programma weer op
- Geef aan wat je nodig hebt om te herstellen van de conflictsituatie; Afspraak klas en/of CvB lid
- Bespreek de situatie altijd na op een rustig tijdstip met klas en CvB
- Geef elkaar feedback en gebruik daarbij de intervisie technieken.
- Informeer de thuissituatie, taxichauffeur, collega's
- Registreer het incident in Swissuite volgens de stappen en informeer de CvB.
- Bekijk samen het GIP of het nog actueel is en of het veranderd moet worden.
- In overleg met CvB; eventueel nog 's avonds bellen, sowieso volgende dag erop terugkomen

Bronnen:

<https://gespecialiseerdonderwijs.nl/wp-content/uploads/2023/02/40-Richtlijn-fysiek-beperkend-handelen-2023.pdf>

<https://www.nji.nl/uploads/2024-05/Omggaan-met-dilemmas-rond-vrijheidsbeperking-in-open-jeugdhulp-met-verblijf.pdf>

[file:///O:/Downloads/Handreiking+Wet+zorg+en+dwang+in+het+onderwijs%20\(1\).pdf](file:///O:/Downloads/Handreiking+Wet+zorg+en+dwang+in+het+onderwijs%20(1).pdf)

